

TA'LIMDA MADANIYATLARARO MULOQOT: KO'P MADANIYATLILIK NUQTAYI NAZARIDAN KOMMUNIKATSION MUAMMOLAR

Abdufattoyeva Ra'noxon Orifjon qizi
Andijon davlat chet tillari instituti
Xorijiy til va adabiyoti fakulteti
3-bosqich talabasi

Annotatsiya: Bugungi globalashuv jarayonida dunyo mamlakatlari o'rtasidagi aloqalar tobora kengayib bormoqda. Bu holat nafaqat iqtisodiy va siyosiy sohalarda, balki ta'lim tizimida ham o'z aksini topmoqda. Ayniqsa, turli millat, irq, til va madaniyat vakillarining bir joyda ta'lim olishi — ya'ni ko'p madaniyatli muhitda ta'lim jarayonining tashkil etilishi madaniyatlararo muloqot (cross-cultural communication) masalasin idolzarb qilib qo'yimoqda.

Abstract: In today's process of globalization, the relationships among countries around the world are expanding rapidly. This is evident not only in economic and political fields, but also in the education system. Particularly, the organization of the educational process in a multicultural environment — where individuals of various nationalities, races, languages, and cultures study together — has made the issue of cross-cultural communication increasingly relevant.

Аннотация: В условиях глобализации взаимодействие между странами мира стремительно расширяется. Это касается не только экономической и политической сфер, но и системы образования. Особенно актуальной становится проблема межкультурной коммуникации, когда представители различных наций, рас, языков и культур обучаются в одном пространстве, то есть в условиях мультикультурной среды.

Kalit so'z: Madaniyat, madaniyatlilik, kommunikatsion muammolar, tanqid, kompetensiya, urf-odat.

Keywords: Culture, multiculturalism, communicational problems, criticism, competence, traditions.

Ключевые понятия: Культура, мультикультурность, коммуникативные проблемы, критика, компетенция, традиции.

Madaniyatlararo muloqot nima? Madaniyatlararo muloqot — bu turli madaniy qatlamlarga mansub shaxslar o'rtasida yuzaga keladigan axborot almashinuvi va o'zaro tushunish jarayonidir. Bu jarayonda nafaqat til, balki urf-odatlar, qadriyatlar, e'tiqodlar va ijtimoiy me'yorlar muhim o'rin tutadi. Ta'lim tizimidagi ko'p

madaniyatilik. Ko‘p madaniyatli ta‘lim — bu turli millat va madaniyat vakillarining teng va birgalikda ta‘lim olishiga asoslangan tizimdir. Bunday muhitda o‘quvchilar va o‘qituvchilar o‘zaro muloqot qilishdan faqatlingvistik, balki madaniy tafovutlarni ham hisobga olishlari lozim. Madaniyatlararo muloqotda yuzaga keladigan kommunikatsion muammolar.

1. Til to‘sig‘i: Har bir madaniyatning tili yoki dialekti mavjud. Agar o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasida umumiy til bo‘lmasa yoki biror tomon tilni yetarli darajada bilmasa, bu o‘zaro tushunmovchiliklarga sabab bo‘ladi. 2. Ishonch va hurmatning talqini: Ba‘zi madaniyatlarda o‘qituvchiga qarab turish hurmat belgisi bo‘lsa, boshqalarida bu beodoblik deb qabul qilinadi. Shu kabi tafovutlar noto‘g‘ri talqinlarga olib kelishi mumkin. 3. Guruhdagi ijtimoiy rol va faollik: Ayrim madaniyatlarda o‘quvchilar guruhda faol bo‘lishga odatlangan bo‘lsa, boshqalarida esa passivlik yoki kam gaplik me‘yor deb hisoblanadi. Bu esa guruhli ishlar yoki bahsli darslarda teng ishtirokni qiyinlashtiradi. 4. Tanqid va fikr bildirish: G‘arb madaniyatlarida o‘z fikrini ochiq aytish qadrlansa, ayrim Sharqiy madaniyatlardagi o‘quvchilar tanqidni aytishga yoki unga javob berishga tortinishi mumkin [1;23].

Bu esa bilimni baholashda to‘siq bo‘ladi. 5. Jadval va vaqt tushunchasi: Vaqtga bo‘lgan munosabat ham madaniyatga qarab o‘zgaradi. Ayrim madaniyatlarda qat‘iy tartib-intizom muhim bo‘lsa, boshqalarida erkinlikka ko‘proq e‘tibor qaratiladi. Ushbu muammolarni bartaraf etish yo‘llari. 1. O‘qituvchilarning madaniyatlararo kompetensiyasini oshirish: O‘qituvchilar turli madaniyat vakillari bilan ishlashda ularning qadriyatlarini, urf-odatlarini va til xususiyatlarini bilishlari zarur. Buning uchun maxsus treninglar tashkil etilish imomkin. 2. Moslashuvchan o‘qitish usullaridan foydalanish: Har xil o‘quvchilarning ehtiyojiga moslab, turli me‘todlar, jumladan, vizual, eshitish va amaliy o‘qitish usullaridan foydalanish foydali bo‘ladi. 3. Madaniyatlararo dialogni rag‘batlantirish: O‘quvchilar o‘rtasida madaniy almashinuv dasturlarini, xalqaro loyihalarni, tanlovlar va prezentatsiyalarni joriy etish orqali ularning bir-biriga nisbatan hurmati oshadi. 4. Til o‘rganishga alohida e‘tibor: Ko‘p madaniyatli muhitda umumiy aloqa tilini (masalan, ingliz yoki rus tilini) yaxshi o‘zlashtirish madaniyatlararo to‘siqlarni kamaytiradi. 5. Ota-onalar bilan hamkorlik: Ota-onalar madaniy tafovutlarni tushunishda o‘z farzandlariga yordam berishlari uchun ular bilan ham faol muloqot olib borish kerak.

Ta‘lim, sotsializatsiya, urf-odatlar, qadriyatlar va kelib chiqish jamiyatining me‘yorlari orqali o‘zlashtirilgan ona madaniyati turli qadriyatlar tizimlari bilan aloqa qilishda haqiqiy madaniy zarbaga moslashish, integratsiya, muloqot qilish muammolarini keltirib chiqaradi. Iqtisodiyot, harbiy va madaniy sohalardagi o‘zaro

ta'sirlar yonma-yon borib, tarixiy va geosiyosiy kontekstingizga qarab madaniy aralashuv sohalari yaratdi. Yigirmanchi asrda ikkita jahon urushi guvohi bo'lganini eslaylik, hozirgi to'qnashuvlar, ularning sivilizatsiyasi va diniy o'lchovlari haqida gapirmasa ham, qaramaqarshiliklar va madaniyatlararo almashinuvlar uchun keng imkoniyatlar mavjud edi. 1. Resurslar uchun kurash, globallashuv, migratsiya va kapital oqimlari madaniyatlar o'rtasidagi qulay o'zaro ta'sirni yaratdi. Jahon iqtisodiyoti, global xavfsizlik, yangi texnologiyalar yordamida qulaylashtirilgan global aloqa yangi ehtiyojlarga javob beradi. 2. Yondashuvlar va madaniyatlararo to'qnashuvlar ko'nikma, malaka va o'zlashtirishlarni egallashga asoslangan kundalik haqiqatga aylandi.

Shaxslar ijtimoiy kontekstlar, siyosiy va madaniy muammolar bilan bog'liq holda nisbatan yangi bir nechta o'ziga xosliklarni yaratishlari kerak. Madaniyatlararo muloqotning odatiy holi muhojirlar tomonidan tasvirlangan, ular yangi jamiyatga moslashish va integratsiyalashuv gacha drama va haqiqiy madaniy zarba o'rtasida tebranadigan lahzalar bo'ylab o'tib ketayotganda bir nechta tajribalarni boshdan kechirmoqda. Faqat bir-birining farqlarini bilish (odoblilik, aniqlik, qanday bo'lish va gapirish, his-tuyg'ular va ular qanday yashashi va tashqi ko'rinishi, odatlar, kiyim-kechak, din, oilaga, ta'limga, hukumatga munosabat) madaniy qadriyatlardan kelib chiqqan holda madaniyatlararo muloqotga olib keladi. 3. Turli vaziyatlarda, xoh sayyoh sifatida sayohat qilganimizda, xoh biz immigrant sifatida joylashishni xohlayotganimizda, yo kundalik tajriba ichkarida tashqi ko'rinish, sahna orqasi bilan bog'liq bo'lishi kerak, fon faktlarini qadriyatlar bilan shakllantiradi. Madaniyatlararo kompetentsiyaga ega bo'lish ushbu ikki tomonlama voqelik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik va farqlarni boshqarishni o'z ichiga oladi. Ta'limning roli yoshlarni farqlarni tushunish va qabul qilish, ochiq va bag'rikeng munosabatda bo'lish, hamkorlik qilish va boshqa madaniy sohalardagi hamkorlar bilan samarali muloqot qilish uchun tayyorlashdir.

Ta'lim Kashshoflari madaniy farqlarni himoya qilish va insoniyat taraqqiyoti foydasiga birgalikda yashashlari uchun qulay muhitni shakllantirish uchun kurashishlari kerak. Darslarni boshqarish va qarama-qarshi madaniy farqlar va turli o'ziga xosliklarni uyg'unlashtirish zamonaviy dunyoning muammolaridan biridir. 4. Maktab umumiy qadriyatlarga rioya qilish, shaxsiy va ijtimoiy muloqot bir ovozdan qabul qilingan ta'lim orqali inson kamolotga erishiladigan makonni ifodalaydi.

Madaniyatlararo muloqotning tarkibiy qismlari nimadan iboratligi haqida muloqot qilish zamonaviy jamiyatning majburiy talabidir. Odamlar tanlov va muassasalarning ko'p madaniyatlilik haqiqatiga tayyor bo'lishlari kerak; va o'z

navbatida, ular turli xil kodlarni qadrlaydiganlarni kutib olishlari kerak. Dunyo madaniy to'qnashuvlar va aralashuvlar uchun zamindir. Madaniyatlararo ta'lim o'qituvchini me'yordan chetga chiqish va bir nechta o'ziga xosliklarning erkinligini tasdiqlash uchun kirishni ochish natijasida talabalar va o'qituvchilar o'rtasidagi tashvishga o'xshash qadriyatlar, xatti-harakatlarni muzokara qilish holatiga qo'yadi. Madaniyatlar to'qnashuvi va madaniy muloqot ijtimoiy va ta'lim darajasidagi murakkab vaziyatlarni belgilaydi. 5. Bo'linishlarni yangi dunyo tartibi uchun ta'lim orqali yumshatish mumkin. Interkulturalizm - bu Evropa qit'asining iqtisodiy, siyosiy va madaniy xususiyatlari kontekstida ta'lim uchun yangi muammodir. Shuningdek, madaniyatlararo xulq-atvor doirasida targ'ib qilinsa, har qanday turdagi intolerans yo'qolishi mumkin. Ko'p madaniyatli jamiyat integratsiyaga asoslanadi, madaniy xavfsizlik a'zolarini ta'minlaydi va har bir kishiga maktab yordamida iqtisodiy va madaniyatlararo ta'limda qatnashish uchun teng imkoniyat beradi, biz madaniy plyuralizmga javoban shakllanadigan madaniy munosabat va xatti-harakatlarning shakllanishini inkor etib bo'lmaydigan integrativ fazilat bilan kuzatamiz.

Xulosa. Madaniyatlararo muloqot har qanday zamonaviy ta'lim tizimining ajralmas qismiga aylanmoqda. Turli madaniyat vakillarining bir joyda ta'lim olishi nafaqat ijtimoiy uyg'unlik, balki global raqoba t bardoshlikni ham ta'minlaydi. Biroq bu jarayonda kommunikatsion muammolarni inkoretib bo'lmaydi. Ularni oldini olish va bartaraf etish uchun o'qituvchi, o'quvchi va ota-onalar birgalikda harakat qilishlari lozim. Faqat shundagina haqiqiy ko'p madaniyatli va inklyuziv ta'lim tizimi shakllanadi.

Foydalanilganadabiyotlar:

1. Samovar, L. A., Porter, R. E., & McDaniel, E. R. (2013). *Communication Between Cultures*. Wadsworth Cengage Learning.
2. Banks, J. A., & Banks, C. A. M. (Eds.). (2010). *Multicultural Education: Issues and Perspectives*
3. Hofstede, G. (2001). *Culture's Consequences*: